

UDK 821.09:392.2.2-053.9
791.221.5:392.2-053.9
COBISS.SR-ID 216887820

ISSN 0350-2899. - Vol. 40, br. 2 (2015), str. 111-112.

LAPOT U KNJIŽEVNIM DELIMA I NA FILMSKOM PLATNU

LAPOT IN LITERATURE AND FILM

Dragana Mitrović (1), Danijela Ćirić (2), Emilio Miletić (3), Miloš Bogoslović (4), Miljana Mladenović (5), Milan Đorđević (6)

(1) ZDRAVSTVENI CENTAR KNJAŽEVAC, SLUŽBA ZA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU PREDŠKOLSKE I ŠKOLSKE DECE SA MEDICINOM SPORTA I SAVETOVALIŠTEM ZA MLADE, (2) OPŠTA BOLNICA ZAJEČAR, (3) ZDRAVSTVENI CENTAR KNJAŽEVAC, SLUŽBA HITNE MEDICINSKE POMOĆI, (4) DOM ZDRAVLJA DOLJEVAC, (5) MEDICINSKI FAULTET NIŠ, (6) DOM ZDRAVLJA JAGODINA, SLUŽBA HITNE MEDICINSKE POMOĆI

Sažetak: Lapot spada u najstrašnije običaje civilizacije. Reč je o ubijanju starih, a najbližih članova porodice. On nije samo vezan za naše krajeve, već je bio prisutan i kod naroda Severne Evrope, ali i kod američkih Indijanaca i Japanaca. Postavlja se pitanje da li je lapot bio vrsta drevne eutanazije. Lapot, prisutan kroz istoriju i na našim prostorima, prikazuje odnose deteta i roditelja, čije je izvorište Edip, mitološki junak Grčke. Mit o lapotu je bio čest predmet istraživanja antropologa i etnologa, poput Sime Trojanovića, Tihomira Đorđevića, Veselina Čakjanovića i Bojana Jovanovića. Ovaj običaj je bio motiv umetnicima za njihova umetnička dela. Filmski reditelj Goran Paskaljević je kao diplomski rad snimio film o lapotu pod nazivom *Legenda o lapotu*, 1972. godine. Narodni umetnik Zvonimir Pavković iz sela Štipina, u okolini Knjaževca, nedavno je snimio dokumentarni film *Lapot*. Lapot je bio i motiv za književno delo Živojina Pavlovića, slikara, pisca i filmskog reditelja, koji je za istoimeni roman iz 1992. godine dobio NIN-ovu nagradu.

Ključne reči: Lapot, eutanazija, motiv.

Summary: Traditions of sacrificing people fall into the most terrible activities of the human civilization. It is the custom of killing the old, but closest members of the family. It could be found not only in our country; it was present among the people of Northern Europe as well, but also in the American Indians and the Japanese. The question is whether it was an ancient type of euthanasia. Lapot, present throughout history and in our region, shows a great river in child-parents relationships, the origin of which is Oedipus, the mythical hero of Greece. The myth of Lapot has often been a subject of interest among anthropologists and ethnologists such as Sima Trojanovic, Tihomir Djordjevic, Veselin Cakjanovic and Bojan Jovanovic. It has been the motive to some artists for their works. Film director Goran Paskaljevic made as his thesis a film about Lapot named "The Legend of Lapot" in 1972. A local amateur artist, Zvonimir Pavkovic, from the village of Stipina in the vicinity of Knjazevac, has recently made a documentary "Lapot". In 1992 lapot was the motive for the novel of the same name to Zivojin Pavlovic - a painter, writer and film director.

Key words: lapot, euthanasia, motive

CILJ RADA

Cilj rad je da prenese poruku da će i današnje mlade generacije nekada pripadati starijoj populaciji koja će zavisiti od dobrote i samilosti drugih.

MATERIJAL I METODE

Korišćen je material iz video zapisa, odlomci tekstova književnih dela i udžbenici

antropologije i etnologije. Rad je urađen deskriptivnom metodom.

UVOD

Lapot je običaj ubijanja starih, a najbližih članova porodice. Reč „lapot“ se odnosi na običaj ubijanja starih članova porodice, kada oni više ne mogu da rade i svojim radom doprinesu materijalnim potrebama domaćinstva. Koren i značenje reči „lapot“ je „lap“, koja je reč

Adresa autora: Dragana Mitrović, ZC Knjaževac, Služba za zdravstvenu zaštitu predškolske i školske dece sa medicinom sporta i savetovalištem za mlade, Vidovdanska 50, 19350 Knjaževac , Srbija.

E-mail: draganamitrovic1981@gmail.com

Rad primljen: 5. 6. 2015. Rad prihvaćen: 5. 7. 2015. Elektronska verzija objavljena: 21. 8. 2015.

staroslovenskog porekla, a znači – gubljenje, iščezavanje, nestajanje. Sličnost sa ovom rečju, kada je u pitanju oblik i značenje imaju i: lapoti, lapara, izlapeo [1].

LAPOT U KNJIŽEVNIM DELIMA I NA FILMSKOM PLATNU

Ovaj običaj nije bio vezan samo za naše krajeve, već je bio prisutan i kod naroda Severne Evrope, ali i kod američkih Indijanaca i Japanaca. Prema legendi, sin je ubio svoga oca i pomoću kuke ga je vukao do groblja. Sa sobom je poveo i svoga sina. Kada su stigli do groblja, on htjede da baci kuku, ali mu dete reče: „Ne bacaj kuku! Biće mi potrebna kad ti ostariš.”

Ova priča se u Srbiji prenosi sa kolena na koleno. Međutim, ovaj običaj ima dublje i šire korene. Još su antički pisci Hesiod, Herodot i Strabona pisali o narodu oko Kaspijskog jezera, koji su starce od preko 60 godina ostavljali u nekoj zgradi bez hrane i vode, gde su držani zatvoreni dok ne umru. Na ostrvima Melanezije su stare takođe ostavljali da umru od gladi. Ponegde na Balkanu tako se postupalo i sa našim precima. U pitanju je istočna Srbija, makedonska Torbešija (oblast Skoplja), deo Crne Gore (pleme Pješivac, npr.) i zapadni deo Bosne i Hercegovine. Najčešće, ubijanje su vršili sinovi i rođaci uz prisustvo celoga sela. Seoski birovi išao od kuće do kuće i vikao: „Lapot je u toj i toj kući, dođite.” U nekim selima bi na glavu starca pred samo ubijanje stavili komad hleba od projinog ili kukuruznog brašna i govorili bi: „Ne ubijamo te mi nego ovaj hleb!” S obzirom na to da se verovalo da ih posle smrti čeka bolji život, starci su se pokoravali ovom drevnom običaju, te sinove čak i blagosiljali: „Sine moj, da si živ i zdrav mnogo godina i da dočekaš starost, pa i tebe sin ovako da isprati na onaj svet” [1].

Činjenica da lapot nalazimo u ovom ili onom obliku širom sveta, govori da su razlozi za njegovu primenu bili ekonomski. Neki autori ga smatraju kao jednim oblikom prastare eutanazije [2].

Drugi autori smatraju da lapot, prisutan kroz istoriju i na našim prostorima, prikazuje odnose deteta i roditelja, čije je izvorište Edip, mitološki junak Grčke [3].

DISKUSIJA

Postavlja se pitanje: „Da li je u pitanju mit ili je stvarno postojao ovaj običaj?” Neki

naučnici smatraju da je ovaj običaj stvarno postojao (po istorijskim spisima gde je opisan), dok ga drugi smatraju mitom. Mit ili stvarnost, ovaj običaj je čest predmet istraživanja antropologa i etnologa, poput Sime Trojanovića, Tihomira Đorđevića, Veselina Čakjanovića i Bojana Jovanovića. Lapot je bio motiv umetnicima za njihova umetnička dela [2, 4].

Filmski reditelj Goran Paskaljević je kao diplomski rad snimio film o lapotu pod nazivom *Legenda o lapotu*, 1972. godine. Narodni umetnik Zvonimir Pavković iz sela Štipina, u okolini Knjaževca, nedavno je snimio dokumentarni film *Lapot*. Lapot je bio i motiv za književna delo Živojina Pavlovića, slikara, pisca i filmskog reditelja, koji je za istoimeni roman 1992. godine dobio NIN-ovu nagradu [5, 6].

ZAKLJUČAK

Bio mit ili stvarnost, obrađen u umetničkim delima, on nas opominje i nosi poruku da će i današnje mlade generacije nekada pripadati starijoj populaciji koja će zavisiti od dobrote i samilosti mladih.

Modifikovan lapot je prisutan i u savremenom društvu, koje vrši direktnu masovnu degradaciju starih. Stari su u većini zemalja dovedeni u situaciju ekonomske bede, ostavljeni bez sredstava za normalan život, fizički se zlostavljaju i bivaju žrtve socijalnih predrasuda, poniženja, ostaju bez mogućnosti da participiraju u bilo kojoj profesionalnoj aktivnosti ili društvenom životu. Stare ne udaraju maljem po glavi, nego zakonom i socijalnom degradacijom.

Prava suština priče o lapotu nije u opisu ubijanja staraca, već, naprotiv, u njegovom ukidanju, zabrani oceubistva zarad civilizovanog rešavanja generacijskog sukoba radi opstanka i kontinuiteta kulture.

LITERATURA

1. Milnković I, Lapot-mit-ili-stvarnost, dostupno na: <http://akuzativ.com teme/625-lapot-mit-ili-stvarnost>, 28. 08. 2014.
2. Milenković M, Eutanazija ili ubijanje, Slavija, Skoplje, 1940.
3. Pons. supl.1 lapot Slavica Đukić Dejanović S et al. Lapot, Pons 2012. Supl.1 (14).
4. Jovanović B, Tajna lapota, Beograd: Prometej, 1999.
5. Legenda o lapotu, film Gorana Paskaljevića, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=9AywNoUSdCM>
6. Lapot, film Zvonimira Pavkovića, dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=gS4os9VcAn0>